

« zurück blättern vor »

BRAUNSZTYN subst. m., ab 1782; auch *brausztyn*, *braunstein*, *braunsztajn*, *braunsztejn*, *bronsztyn*; ‘Mangandioxid (MnO₂)’ – ‘dwutlenek manganu (MnO₂), piroluzyt’: 1781–1782 Kluk Kop.2 91, L [*brausztyn*] *kamień kruchy czarny, mażący iak sadze*. ○ 1785 Torz.Szkl. 55 *w kadym tyglu choć z iedney materyi, szkło będzie różne, w iednym zielone, w drugim czerwone, w innym bronsztyn trzymafie smugami, iednym słowem, w żadnym nie ma nic dobrego*. ○ 1805 DzWil 8 446, Nowo *Biie się srebro na blaszki i obsypuie się zewsząd w dobrym tyglu niedokwasem manganu, czyli tak nazwanym braunsteinem; poczem tygiel się zasklepia (...), i wystawuie się przez kwadrans na taki ogień, iakiby do stopienia srebra wystarczył*. ○ 1805 DzWil 2 69, Nowo *Braunsteinu czyli niedokwasu manganu czarnego, na proszek utartego, drachm sześć*. ○ 1948 Pleś.Chem. 415, DOR *Dwutlenek manganu MnO₂ znany był w starożytności pod nazwą magnezji czarnej i używany do odbarwienia szkła. Dziś ten minerał nazywamy (...) braunsztynem*. – L, SWIL (chem. min.), SW (m.u. chem. min.), DOR (chem. miner.). ◇ **Var:** *brausztyn* subst. m., 1781–1782 Kluk Kop. 2 91, L ○ [LBel.] 1785 Torz.Szkl. 242, L – L, SW (m.u.); *braunstein* subst. m., 1805 DzWil 8 446, Nowo – nur ENCORG (1872) 1883; *braunsztajn* subst. m. – SW; *braunsztejn* subst. m., 1805 DzWil 2 69, Nowo – nur SWIL; *braunsztyln* subst. m., 1948 Pleś.Chem. 415, DOR – SW (m.u.), DOR; *bronsztyn* subst. m., [hapax] 1785 Torz.Szkl. 55, L – L, SW (m.u.). ◇ **Etym:** nhd. *Braunstein* subst. m., ‘Manganoxid’, GRI. ❖ Wohl ein Lehnwort des 18. Jhs.; eine frühere (wegen <-y->) Entlehnung kann weder bewiesen noch abgelehnt werden (s.u.). Beide Formen des 18. Jhs. gehen auf *brausztyn* zurück (*n...n* → *Ø...n* = *brausztyn*; *awn* → *an* → *on* = *bronsztyn*). Die Form *braunsztyln* (SW) wird ebenfalls als “altpolnisch” (= 18. Jh.?) bezeichnet (ohne Quellenangabe); *braunsztejn* (SWIL) hält sich enger an die ältere, *braunsztajn* an die neuere hochdeutsche Aussprache. ENCORG (1872) 1883 zieht die deutsche Schreibweise vor, SW hat *braunsztajn* als Stichwort, SPA 1916 hat wieder *braunsztejn*, so daß sich *braunsztyln* erst seit etwa 1920 / 1930, z.B. ENC GUT 1929, durchsetzt. Ausschlaggebend war die Analogie mit Formen wie ↑*bursztyn*, ↑*kroksztyn*.

« zurück blättern vor »